משלשין ביניהם (א) אשלשה אחים ואחד מצטרף עמהם הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת להזמה: **גמ'** מתני' דלא כרבי עקיבא דתניא באמר רבי יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה ואמרי לה ר' יוחנן בן נורי אצל אבא חלפתא ללמוד תורה אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהו אמר לו גהרי זו חזקה אמר לו אף אני אומר כן אלא שר"ע חולק בדבר זה שהיה ר"ע אומר ודבר ולא חצי דבר ורבנן האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה אילימא זלמעוטי אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה האי חצי דבר (א) וחצי עדות היא יאלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה אמר רב יהודה האחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה שעורים הרי זו חזקה מתקיף לה ר"נ אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית וחמישית ואחד אומר אכלה שניה רביעית וששית הכי נמי דהויא חזקה א"ל רב יהודה הכי השתא יהתם בשתא דקא מסהיד מר לא קא מסהיד מר הכא תרוייהו בחדא שתא קא מסהדי מאי איכא למימר בין חיטי לשערי לאו אדעתייהו דאינשי: שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת להזמה:

ההוא

שלשה אחים ואחד מצטרף עמהם. דהיינו אח לשנה אח לשנה ואחד עם האח שאותו אחד מעיד עם כולן: **הרי אלו ג' עדיות.** ולהכי כשר עדותן דאשתא דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואין כאן שני עדים קרובים בעדות אחת: **והן עדות אחת להזמה.** שאם הוזמו משלשין ביניהן וגם אין ניזומין עד שיוזמו כולן: **גמ' מתני'.** דחשיב לג' כתות של עדים עדות אחת לשלש שני חזקה: **דלא כר"ע.** דלר"ע לא מהני עדותן כלל הואיל וכל אחד אין מעיד על חזקה שלימה דשלש שנים אלא על שליש חזקה והיינו חצי דבר: **אבא חלפתא.** אבי חלפתא דר' יוסי סתם היינו רבי יוסי בן חלפתא: **שהיה ר"ע אומר דבר.** על פי שנים עדים יקום דבר שלם ישתלם כל הממון ע"פ עדים השנים: **ולא חצי דבר.** כל כת וכת אינה מעידה אלא על שליש החזקה והיינו שליש דבר ולא דבר שלם הואיל ואין שני עדים מעידים על כל הג' שנים: ה"ג **אילימא למעוטי אחד כו'.** במס' נדה (דף נב:) אמר ב' שערות שאמרו אפי' אחת בגבה ואחת בכריסה: **בכריסה.** באותו מקום: **חצי עדות הוא.** דאין כאן אלא עד אחד לכל שיער ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין לחייבה וקרא חצי דבר אתא למעוטי שהרי דבר כתיב וחצי עדות למעוטי לא איצטריך קרא דבהדיא כתיב לא יקום עד אחד וגו': **אלא.** האי דבר למעוטי חצי דבר (ג) דכי האי גוונא כגון שנים אומרים אחת בגבה ראינו ולא בדקנו יותר ושנים אומרים אנו בדקנו מלפניה וראינו אחת בכריסה ואי לאו מיעוטא דקרא דבר ולא חצי דבר לא היה לנו לפסול עדות זה דעדות זה כשר הוא מאחר שיש ב' עדים על כל שיער שהרי אין מכחישין כלל זה את זה אלא כת זו בדקו מגבה וכת שניה בדקו מלפניה ובשעה אחת ראו ב' (ג) שערות אלו מכאן ואלו מכאן דליכא למימר שומא נינהו השתא דכתיב דבר עדותן בטלה דב' שערות דבר אחד הוא ואין מועילין אלא כשהן ביחד בכת אחת שאם נראה אחד היום מכאן ולמחר גדל שני במקום אחר וכבר נשר הראשון אמרינן שומא נינהו (ד) ואין כלום אלא אם כן ישנן ביחד וכל כת וכת יכול לראות ב' השערות דהא ביחד היו נמצא שכל כת עדות של חצי דבר מעידין וכל אחד אינו מעיד שהיא גדולה אלא חצי סימני גדלות ראינו. אבל ג' שני חזקה דמתני' שאין יכולין להיות כי אם בזה אחר זה ומי שרואה אכילת שנה זו אינו יכול לראות של שנה שניה אלא אם כן שוהה שנה שניה בזה המלכות הלכך כל שנה ושנה וכל יום ויום חשיב דבר שלם בפני עצמו דעל כרחך כיון דקרא למעוטי אתא ומיעוט אחד הוא דאיכא ד)(למימר) אין לך למעט כי אם (ה) חצי דבר דמסתבר טפי למעוטי דהיינו עדות דב' שערות בשתי כתות: **ואחד אומר.** אותן ג' שנים שאתה אומר אכלה חטין אני מעיד כמותך שאכלה אבל אכילת שעורים היתה הרי זו חזקה. וטעמא מפרש לקמיה: **מתקיף לה ר"נ אלא מעתה כו'.** ר"נ לא היה יודע טעמו של רב יהודה המפורש לפנינו דבין חטין ושעורין טעו אינשי אלא ס"ל דהא דקאמר רב יהודה אחד אומר אכלה חטין ואחד אומר אכלה שעורין כו' לאו באותן ג' שנים דקמסהיד האי מסהיד האי דא"כ עדות מוכחשת היא ותיבטל אלא ס"ל לר"נ דה"ק רב יהודה אחד אומר אכלה חטין ג' שנים כפי מנהג עובדי אדמה ואחד אומר אכלה שעורים שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה והיינו שש שנים בדילוג ושאלתי לעובדי האדמה ואמרו לי שלעולם כך הוא המנהג שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין כן כל הימים ואינה צריכה שביתה כלום ה"ז חזקה שהרי אין מכחישים זה את זה כלל וממ"נ כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה והלכך הויא חזקה דדמיא להא דר' יהושע בן קרחה דאמרי' בפירקין לעיל (דף לג.) אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה וטעמא דר' יהושע מפורש בסנהדרין בפ' זה בורר [ל.] דלא"ג דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי מיהו תרוייהו אמנה קמסהדי והכא נמי תרוייהו אחזקה קמסהדי: **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'.** דהיינו כרב יהודה הכי נמי דתיהוי חזקה הא ודאי לא תיהוי חזקה דלא דמיא כלל לר' יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר אכלה ראשונה ושניה ושלישית ואחד אומר אכלה ד' ה' ו' דתרוייהו אחזקה מעלייתא (ז) קמסהדי אבל הכא לא זה ולא זה מעידים על חזקה רצופה דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתיה: **א"ל רב יהודה הכי השתא התם כו'.** וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה אי עדות הוא הכא תרוייהו בחדא שתא מסהדי כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורים אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסהדי אלא מסתמא על אותם שלש שזה מעיד השני נמי מעיד וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים מה יש פסול (ז) עוד אי משום דזה אומר אכלה שעורים: **בין חיטי ושערי לאו אדעתייהו דאינשי.** אין מבינין יפה בין קמת (ח) חטים לקמת (ט) שעורים:

ההוא

משלשין ביניהם. הכא לא שייך למיפרך ולימרו הנך קמאי אנן מנא ידעינן דכל דקאי כבי דינא לאסהודי אתי אהאי ארעא אנן לאחויי מחזיק פירות קאתינן כדפריך בפרק כילד הרגל (ב"ק דף כד: ושם) גבי שור ולימרו הנך (ו)(קמאי) כו' אנן לאחויי פלגא ניזקא קאתינן דכיון דמחזיק מביאן לב"ד ודאי לטובתו באו כדי להחזיקו בקרקע ולא כדי לחייבו פירות: **הרי** אלו ג' עדיות. שהרי העד שהעיד בראשונה הוא עצמו יכול להעיד בשניה ולא אמרינן אדם קרוב אצל עצמו כמו כן אחיו יכול להעיד בשניה: **והן** עדות אחת. דאין משלמין עד שיוזמו כולן: **ורבנן** האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה. וא"ת דהכא כ"ע דרשי דבר ולא חצי דבר ובפ' מרובה (שם דף עח:) אמרינן חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' ה' חצאי בקר וי"ל דהכא משום דדבר מיותר הוא וא"ת והא איצטריך לדבר דבר ממון לאשמועינן דאין דבר שבערוה פחות משנים (גיטין דף ב:) וי"ל דדבר דגבי ערוה מופנה הוא ואפילו למ"ד דלמידין ומשיבין שמא ליכא למיפרך מידי ואי איכא למיפרך י"ל דלאו מדבר דרים אלא מעל פי שנים יקום (ח) דמשמע יקום כל העדות ולא חצי אבל גבי ממון מה לי ממון גדול ומה לי ממון קטן לפי מה שגנב ישלם להכי אין סברא למעט חצאי בקר והא דדרשינן בפרק ד' וה' (ב"ק דף מ. ושם) גבי שור של שני שותפין כופר (ט) ולא חצי כופר שאני התם דלכפרה אתי דאין אדם מביא חצי כפרה חצי חטאת וחצי אשם והא דאמרינן התם (גיטין מג:) גבי חציו עבד וחציו בן חורין דמשלם חצי כופר התם כל הכופר דשייך בו משלם ומשיב כופר שלם דלא הרג אלא חצי בן חורין ונפקא יש בכור (בכורות דף מח: ושם ד"ה דרכי) דרשי' חמש ולא חצי חמש התם נמי מצות פדיונו ה' סלעים ולא מקיימא מצוה בפחות (י): **אלא** למעוטי שנים אומרים אחת בגבה. אומר רשב"א דאין צריך לחלק כפירוש הקונט' דאפילו [היתה] תשובה גדולה כשבדקו שני עדים היום בכל מקום ולא ראו כי אם אחת בגבה ובדקו למחר אותם עדים עצמן ולא ראו כי אם אחת בכריסה בשתי כתי עדים חשיב חצי דבר אע"פ שראו כל מה שיכולין (י) ולא דמי לעדות חזקה דהכא אין עדותן עדות בלא עדות ב' אחרונים (כ) ואין מועיל שום דבר בעולם לכך הוי חצי דבר אבל שנים בראשונה אע"פ שאין עדות מועיל לענין חזקה מכל מקום נפקא מינה בעדותן לשלומי פירי ודבר שלם הוא: **אלא** מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'. פי' הקונט' דר"נ היה סבור דרב יהודה איירי באחד אומר אכלה חטים היינו ראשונה שלישית וחמישית ואין נראה דא"כ מאי פריך אלא מעתה אכלה ראשונה כו' אין ה"נ דלסברתו אמר רב יהודה דהוי חזקה והכי הוה ליה למיפרך אמאי הוי חזקה והא אין שום אדם אומר שאכלה רצופין ולא דמי לר' יהושע בן קרחה ונראה לפרש דר"נ ידע דתרווייהו אחדא שתא קמסהדי וה"פ כיון דאמר דהויא חזקה אע"ג דמכחשי אהדדי משום דתרווייהו אחזקה קמסהדי אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית וחמישית ושנית ורביעית וששית הניחה בורה כדרך מוכרי באגי ואחד אומר לא כי אלא אכלה (ל) שנית רביעית וששית וראשונה שלישית וחמישית הניחה בורה ה"נ דהוה חזקה אע"ג דמכחשי אהדדי כיון דתרווייהו מיהא אחזקה קא מסהדי

ומשני

עין משפט נר מצוה

רנו א ב מיי' פכ"א מהל' עדות הל' ו טור ח"מ סי' לה:

רנז ג ד מיי' פ"ד מהל' עדות הל' ו סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף יג:

רנח ה ו מיי' פט"ו מהל' טוען ונטען הל' ג סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' קמה סעיף א:

◆

רבינו גרשום

משלשין ביניהן. כל כת משלמת לו שליש דמי הקרקע: שלשה אחין. מעידין כל אחד שאכלה שנה: ואחד. עד נכרי: מצטרף. להעיד עמהן עם כל א' וא': הרי אלו ג' עדיות. שכל מה שמעיד את זה אין מעיד את זה וכשר הוא העדות: והן עדות אחת. הואיל וכל אחת מצטרף עם זה נכרי אם הוזם זה נכרי או אחד מן האחין שמצטרף עמו בטל כל העדות של חזקה זו הואיל וזה נכרי מעיד עם כולן ומשלמין בין ארבעתם: על פי שנים עדים יקום דבר. שלם ולא חצי דבר וזה השנים אין מעידין אלא שליש דבר: ורבנן. דמתני' דקא סברי ה"ז חזקה (דבר) ולא חצי דבר מאי עבדי ליה למעוטי מאי: האי חצי עדות. דאחד בלבד אמר בגבה: אלא שנים אמרו אחת בגבה. היינו שנים מעידין חצי דבר וכן נמי שנים אומרין אחת בכריסה דלא מצרפינן לסהדותייהו דהאי כת דמעיד על נימא אחת בלבד אכתי משוו לה קטנה. וכן נמי כת אחרת משוו לה קטנה ולא ידעת איזו חזיא ברישא: אחד אומר. שזרעה לאכלה ג' שנים חטים ואי אומר שעורין אכלה ג' שנים הרי זה חזקה: בין חטי לשערי לא דייקי. אינשי ועדותן עדות והויא חזקה:

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין כח.], ב) ב"ק ע. [תוספתא ב"ב פ"ב], ג) ב"ק ע: סנהדרין ל: ודף פו., ד) רש"ל מ"ז, ה) בפ"א: קמת, לקמת, ו) [צ"ל בפרש"י], ז) [וע"ע תוס' סנהדרין פו. ד"ה דבר ותוס' ב"ק מ. ד"ה כופר].

◆

תורה אור השלם

ו לא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר:
דברים יט טו

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' האי חצי דבר וחצי עדות כצ"ל ואות י' נמחק: (ב) רשב"ם ד"ה אלא האי וכו' בכי האי גוונא וכו': (ג) בא"ד ראו ב' השערות אלו אחת מכאן ואלו אחת מכאן וכו': (ד) בא"ד ואינן כלום וכו' וכל כת וכת היה יכול וכו': (ה) בא"ד למעט כי אם אותו חצי דבר: (ו) ד"ה אלא מעתה וכו' מעלייתא רצופה קמסהדי: (ז) ד"ה א"ל רב יהודה וכו' מה יש פסול עדות עוד אי משום דזה אומר אכלה חטים וזה אומר אכלה שעורים: (ח) תוס' ד"ה ורבנן וכו' יקום דבר דמשמע: (ט) בא"ד כופר שלם ולא חצי כופר: (י) ד"ה אלא למעוטי וכו' כל מה שיכולין לראות ולא דמי: (כ) בא"ד ואין מועיל. נ"ב עי' בריי"ף: (ל) ד"ה אלא מעתה וכו' אלא אכלה שניה רביעית:

◆

מוסף רש"י

שלשה אחים ואחד. מן השוק עם כל אחד ואחד מעידים על אכילת שני חזקה של קרקע של אדם מן השוק ומעיד אחד מן האחין והכא מן השוק על שנה ראשונה ואחד מן האחין והכא מן השוק על שנה שניה והשלישי על השלישית, הרי אלו שלש עדיות, והחזקה קיימת ולא אמרינן עדות אחת היא והרי העדים קרובים, אלא ג' עדיות נינהו, דאשתא דקא מסהיד האי לא מסהיד האי (סנהדרין כח.). והן עדות אחת להזמה. לעד דמתזמי כולהו לא משלמי ממונא, דהא לא הוה מתוקמא ביה בלא עדותא אלא בסהדותא דכולהו (שם). חלפתא. שם אביו של ר' יוסי (ב"ק ע.). אחת בגבה. שיער [illegible] (ב"ק ע: וסנהדרין ל: ועי' נדה נב:). [illegible] באותו מקום (נדה שם). האי חצי דבר. שיער אחד, וחצי עדות. עד אחד יש לשיער ופשיטא דלאו עדות היא (ב"ק עם וסנהדרין שם).